

ВИЩА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СТАН, ПРИЧИНИ СТАГНАЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Автор статті розкриває сучасний стан системи вищої освіти України, вказує на ступінь значущості вищої освіти для українського суспільства як національного соціального інституту незалежної держави. У статті проаналізовано і розкрито шляхи стагнації вищої освіти на сучасному етапі, проблеми, що перешкоджають реалізації Болонського процесу. Запропоновано шляхи ефективності підготовки керівних кадрів для вищої школи. Аналіз причин стагнації визначив заходи стабілізації освітньої галузі та пріоритетні напрямки державної політики щодо розвитку вищої освіти та її інтеграції до європейського та світового освітніх просторів.

Ключові слова: вища освіта, причини стагнації, реанімація старої системи вищої освіти, збитковість вищої освіти для України, соціальний ефект освіти, розширення автономії вищих навчальних закладів, мотивація до здобуття вищої освіти, створення елітарних умов для пошуку і розвитку талантів, зміна моделі фінансування і моделі вищої освіти.

Постановка проблеми. Третє тисячоліття характеризується глобалізацією суспільного розвитку, зближенням націй, народів, держав, освітніх систем, переходом людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, які базуються на знаннях і зумовлюються рівнем наукового потенціалу країни. Вища освіта як система є єдиною активною силою, здатною сформулювати й реалізувати українську національну ідею європеїзації країни на основі технологічних надбань сучасного світу зі збереженням національної ідентичності. Освіта і наука є головним національним капіталом, який повинен посісти пріоритетне місце в структурі політики держави та інтересів громадянського суспільства. Освіта для держави є стратегічним ресурсом покращення добробуту людей, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на світовому ринку праці.

Протягом двох десятиліть незалежності України робляться спроби реанімувати стару систему вищої освіти, розраховану на забезпечення країни фахівцями, визначено пріоритети розвитку освіти, створено відповідну правову базу, здійснюється практичне реформування галузі, але ці спроби не дали позитивного ефекту. Економічний спад спричинив зниження потреби у фахівцях з вищою освітою у всіх галузях народного господарства, а лобіювання інтересів представників застарілої системи освіти, що не відповідають завданням, які стоять перед сучасною державою, призводить до того, що система вищої освіти є збитковою для України і завдає великої шкоди занадто великою кількістю випускників та їх низьким рівнем кваліфікації. Зміст освіти та організація навчально-виховного процесу вимагають постійного оновлення відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки та сучасних науково-технічних досягнень. Критичним залишається стан фінансування освіти і науки, недостатнім є рівень оплати праці працівників галузі.

Актуальність дослідження проблеми зумовлена тим, що в умовах активізації процесів глобалізації науки та освіти особливої ваги набуває проблема розробки та реалізації національних науково-технічних та інноваційних пріоритетів, підвищення якості підготовки фахівців з вищою освітою і взаємоузгодження з цими пріоритетами регіональних і галузевих програм. З кожним роком поглиблюється інтеграція українського суспільства на міжнародному ринку праці, технічний прогрес змінюється

швидше, ніж покоління фахівців, а тому за таких умов підготовка висококваліфікованих фахівців, компетентних у передових досягненнях світової науки та здатних критично мислити і самостійно застосовувати набуті знання, є нагальною потребою нашого часу.

За прогнозами ЮНЕСКО, в ХХІ столітті цивілізованого рівня добробуту досягнуть тільки ті країни, в яких 40 – 50 % працездатного населення буде мати якісну вищу освіту. На сьогодні в Україні до 14 % населення має повну вищу освіту, а тому можна констатувати, що низький професійний та загальнокультурний рівень значної кількості населення, особливо молоді, становить загрозу не тільки перспективам економічного зростання, а й соціальній стабільності. Тому проблема перспективи розвитку вищої освіти є актуальною, а мета її – забезпечення потреби держави у фахівцях і наукових розробках.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми побудови ефективної вищої освіти, її реформування та перспективи розвитку порушувалися в працях В. Андрущенко, М. Дробнохода, І. Зязюна, Л. Зязюн, В. Кременя, В. Лугового, С. Ніколаєнка, В. Олійника, А. Прокопенка та ін. Проблеми управління вищою освітою та навчальним процесом присвячені праці В. Бега, М. Єрмошенко, М. Згуровського, С. Єрохіна, О. Овчарука, К. Леківського та ін., розвитку професійної компетентності у системі підготовки кваліфікованих кадрів з вищою освітою присвятили свої праці А. Алексюк, Н. Брюханова, Н. Бібік, С. Бондар, Д. Квятковський, А. Павленко, В. Пилипчук, Н. Примаченко, І. Родигіна та ін.

У своїх працях В. Андрущенко зазначає, що проблема підтримки розвитку освіти є глибоко соціальною і належить до пріоритетних завдань суспільного розвитку, вона безпосередньо пов'язана з системою національних інтересів та національної безпеки [4].

Метою статті є аналіз стану, причин стагнації та визначення шляхів розвитку системи вищої освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Осередками трансформації системи освіти у європейський та світовий простір є вищі навчальні заклади. Розбудова національної системи освіти в умовах становлення України як самостійної незалежної держави з урахуванням кардинальних змін в усіх сферах суспільного життя, історичних викликів ХХІ століття вимагає критичного осмислення досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на вирішенні найбільш гострих проблем, які стримують розвиток системи вищої освіти, не дають можливості забезпечити нову якість освіти, якої потребує сьогодення.

Розвиток сучасної вітчизняної вищої школи розпочався у 2005 році, коли Україна підписала Болонську декларацію і заявила про бажання працювати у європейському освітньому просторі. Щоб досягти європейських стандартів, українська освіта повинна здійснити конкретні кроки, передбачені Болонською декларацією: увести двоциклове навчання для одержання першого та другого академічного ступеня; запровадити у всіх національних системах освіти систему обліку трудомісткості навчальної роботи в кредитах; забезпечити контроль якості освіти через організацію акредитаційних агентств, незалежних від національних урядів і міжнародних організацій; істотний розвиток мобільності студентів; орієнтація на кінцевий результат – забезпечення працевлаштування випускників; залучення на навчання в Європі більшої кількості студентів через забезпечення привабливості європейської системи вищої освіти; навчання впродовж життя; автономність вищих навчальних закладів і студентське самоврядування; забезпечення позитивного іміджу європейської системи вищої освіти та навчання докторантів як запровадження третього циклу підготовки.

У становленні системи вищої освіти України мали місце такі основні події: підготовано План дій, який мав бути реалізований до 2010 року; створено групу

супроводу Болонського процесу при Міністерстві освіти і науки України, Національну групу промоутерів Болонського процесу; студентська рада стала кандидатом у члени Національних студентських спілок Європи (ESIB); запроваджено Європейську кредитно-трансферну систему (ECTS) та видавання додатків до диплома європейського зразка; розроблена Національна система кваліфікацій. На рівні вищих навчальних закладів відбувається залучення міжнародних експертів до забезпечення якості, здійснюється співпраця з міжнародними акредитаційними агенціями. Завдання на майбутнє передбачають: розробку системи забезпечення якості відповідно до стандартів та рекомендацій європейського простору вищої освіти; запровадження третього циклу підготовки; підвищення рівня працевлаштування бакалаврів; підвищення мобільності викладачів та студентів; розширення зв'язків між вищими навчальними закладами та громадськістю. Доеднання України до Болонського процесу є беззаперечним фактом міжнародного визнання нашої системи вищої освіти, а отже зобов'язує завершити її модернізацію та реформування, провести заходи, що сприятимуть трансформації кількісних показників освітніх послуг у якісні.

З метою реалізації державної політики та стратегії просування освіти на міжнародний та європейський ринок освітніх і наукових послуг в українській освіті ефективно використовуються внутрішні ресурси:

- здійснюється договірний процес із зарубіжними партнерами для розширення та удосконалення правової бази міжнародного співробітництва; удосконалюється інформаційна, виставкова та рекламна діяльність за кордоном щодо можливостей вищих навчальних закладів України у сфері надання освітніх і наукових послуг;

- використовуються можливості міжнародних благодійних організацій, фондів, програм і проектів, юридичних і фізичних спонсорів;

- використовуються фахові та фінансові можливості випускників вищих навчальних закладів України, громадян інших країн, політиків, бізнесменів з метою створення їх асоціацій для співпраці з Україною.

Останніми роками внесено важливі зміни до чинного законодавства стосовно вищої освіти, продовжується робота, спрямована на реалізацію державних програм, створено систему безперервної мовної освіти, з метою доступності якісної вищої освіти для кожного громадянина України ведеться пошук альтернативних моделей організації вищої освіти, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, реальних можливостей модернізації змісту освіти і організації її адекватно світовим тенденціям і вимогам ринку праці, забезпечення безперервності освіти та навчання протягом усього життя.

Прагнення світового співтовариства щодо створення системи освіти, яка б відповідала викликам часу, потребам особистості і суспільства, спонукає до створення нових умов та інноваційних моделей її розвитку. Найперспективнішою моделлю, випробуваною часом, є ідея підтримки і розвитку природної обдарованості, здібностей кожної дитини як запоруки її самоутвердження на життєвому шляху.

Як відомо, в основі моделювання освітньо-інформаційного середовища майбутнього має бути ієрархічна модель особистості, в якій чітко окреслена організаційна структура та елементарний склад, що дасть змогу конструктивно визначити напрями і темпи розвитку особистості, розробити ефективні методики педагогічного впливу. Особистість має розглядатися не ізольовано, а як складова навколишнього світу. На цьому мають ґрунтуватися принципи організації педагогічної взаємодії та забезпечення їх реалізації у навчальних планах, програмах, технологіях навчання і виховання.

Характеристика сучасного стану вищої освіти розкриває і шляхи її стагнації. В Україні освіта визнана однією з найголовніших складових загальнолюдських цінностей. Вектор сучасної політики і стратегії держави спрямовано на подальший розвиток національної системи освіти, адаптацію її до умов соціально-орієнтованої економіки, трансформацію та інтеграцію в європейське і світове співтовариство.

Сьогодні суспільство почало усвідомлювати принципово нову роль освіти у сучасному інформаційному світі, тому вона стала одним із найважливіших чинників політики. За об'єктивного підходу теперішній стан освітянської і наукової галузей далекий від бажаного. Кадровий склад освітян, науковців і керівництва ми не розглядаємо як причину, адже лише завдяки їм освіта функціонує і розвивається. Причина цього у переважно низькому інтелектуальному рівні представників вищої влади та відсутності національної спрямованості політики в державотворенні. Комерціалізація та зміни в змісті вищої освіти зумовлюють те, що сьогодні вища школа дедалі схиляється вбік підготовки користувачів і споживачів, а не ідеологів і генераторів нових знань, технологій, фахівців для забезпечення інноваційного розвитку держави. Це питання на сьогодні вирішать стандарти у вищій освіті, але не можна допустити, щоб через стандарти обмежувалася творчість українських педагогів і вчених та унеможливилася поява в Україні власних «гарвардів» і «кембріджів».

На нашу думку, потребує невідкладного, в тому числі й законодавчого, врегулювання структура вищих навчальних закладів. Сьогодні в Україні відбувається необґрунтоване нагромадження закладів різних форм і статусів, а також різних форм власності, кількісний показник яких складає 315 вишів. Підтверджується думка, що українська система освіти є необґрунтованою, адже за кордоном немає такої кількості університетів, академій, інститутів, як у нашій державі. У Великій Британії, наприклад, таких навчальних закладів 89, Франції – 80, Польщі – 69, Італії – 65, Іспанії – 47. При плануванні розвитку вищої освіти практично не враховуються демографічні прогнози. Наближається реальне обмеження інтенсивного розвитку вищої освіти України. У найближчі п'ять років відбудеться різке, більше ніж на 40 %, зменшення кількості випускників шкіл і відповідно абітурієнтів вищих навчальних закладів. Демографічна ситуація дає змогу передбачити, що навіть за умов «заморожування» планів приймання на сучасному рівні вже через два роки місць в українських ВНЗ буде достатньо для всіх випускників середньої школи. Скорочення кількості потенційних абітурієнтів може кардинально змінити ситуацію з прийманням за рахунок коштів населення. Є вірогідність, що у навчальних закладів виникнуть серйозні фінансові проблеми, про що свідчить прогноз динаміки кількості абітурієнтів та студентів ВНЗ III – V рівнів акредитації.

Крім того, процес формування мережі вищих навчальних закладів має некерований характер. Навіть поверховий аналіз проблем доступу до вищої освіти свідчить про досить помітні розбіжності в регіонах: мережа вищих навчальних закладів не завжди узгоджується з потребами у фахівцях; на сьогодні відсутні ефективні механізми, які б стимулювали підготовку кадрів для їх потреб; украї не ефективно використовується науковий потенціал ВНЗ для потреб регіонів. Дещо послабився рівень контролю держави за діяльністю ВНЗ. Досить часто до їх статутів вносять зміни, що розмивають демократичні засади вищої школи, без будь-якої необхідності створюються численні асоціації, філії, які не забезпечені ні матеріальною базою, ні кадрами, які б відповідали змісту вищої освіти, ні відповідною інфраструктурою.

Структурно система вищої освіти громіздка – освітні послуги пропонують різні типи навчальних закладів: вищі професійні училища, технікуми, коледжі, інститути, академії, університети, які надають випускникам освітньо-кваліфікаційні рівні

молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста та магістра. Формальне перейменування інститутів в університети призвело до того, що встановлений статус не відповідає основним вимогам, задекларованим у Законі України «Про вищу освіту», а саме: «Університет – багатoproфільний вищий навчальний заклад четвертого рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації широкого спектра природничих, гуманітарних, технічних, економічних та інших напрямів науки, техніки, культури і мистецтв, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, відповідний рівень кадрового і матеріально-технічного забезпечення, сприяє поширенню наукових знань та здійснює культурно-просвітницьку діяльність».

Маючи статус провідного центру науки і освіти, він має право надавати фахівцям науковий ступінь; є осередком інноваційного розвитку науки і освіти з широким спектром галузей науки, техніки, культури; є осередком національної культури та традиційною ланкою зв'язку з іншими країнами і народами» [3]. Негативні наслідки спричинило «виокремлення» кращих університетів шляхом присвоєння їм статусу «національних» та «дослідницьких», через практику необґрунтованого присудження цього відповідального рангу закладам, діяльність яких не сягає відповідного рівня.

Ми підтримуємо думку українського вченого М. Дробнохода, що на сьогодні Україна перебуває у лабіринті руйнівного розвитку індустріального суспільства, з якого ніяк не може вибратися до інформаційного суспільства та суспільства стійкого (сталого) розвитку [5]. Як результат, ми маємо справу з породженим індустріальним суспільством середовищем, що не здатне миттєво прийняти ту модель вищої освіти, яка є прийнятною у постіндустріальних країнах. Звідси витікають проблеми реалізації Болонського процесу та поява так званого українського варіанту Болонської системи.

Особливої уваги й оцінки заслуговують ВНЗ недержавної форми власності, кількість яких за роки незалежності і демократії України збільшилася в геометричній прогресії. Проте всі ці заклади створені в освітньому секторі, що є для багатьох привабливим, легким для реалізації: здебільшого це «право», «економіка», інші гуманітарні напрями, а Україні необхідні високоосвічені кадри інженерно-технічного і технологічного спрямування, що потребує значних витрат на матеріально-технічного забезпечення навчального процесу. Позитивним фактором є те, що в державі з'явилася можливість збільшити кількість тих, хто здобуває вищу освіту поза державним бюджетом, що має сприяти зростанню рівня освіченості суспільства, але ці заклади потребують посиленого контролю з боку Міністерства освіти і науки та Державної інспекції навчальних закладів України не тільки з питань організації навчально-виховного процесу, а діяльності в цілому.

Сьогодні контингент студентів в Україні досяг 2,5 млн осіб, а кількість студентів, що припадає на 10 тис. населення, становить близько 550. Це більше порівняно з такими країнами, як Австралія (440), Ізраїль (466), Естонія (437), Польща (494), Болгарія (468). Але справа не в цих кількісних показниках, а в ефективності діяльності цих закладів та рівні якості освіти в них, бо найчастіше такі вищі навчальні заклади недержавної форми власності (звичайно, не всі) перетворилися в типові бізнесові структури, для яких головним є не якість освіти, а отримання прибутків. Головну причину вбачаємо в тому, що для багатьох наших громадян пріоритетом і потребою донині є диплом про вищу освіту, а не професійність.

Якість вищої освіти та підготовки висококваліфікованих кадрів залежить від забезпеченості навчально-виховного процесу викладацькими кадрами. Перешкоди на шляху до креативної системи навчання пов'язані як із небажанням тих, хто вчиться,

інтенсифікувати процес навчання, так і з пасивністю професорсько-викладацького колективу вишу, що зумовлено необхідністю змінювати акценти з теоретизованого подання матеріалу на прикладний, необхідний та можливий для практичного використання. Вирішення цієї проблеми не обмежиться річним терміном соціального шляху сучасного викладача вишу «загальноосвітня школа – ВНЗ»; так як відсутня можливість попрацювати хоча б якийсь час у певній галузі економіки, до якої він готувався в процесі навчання; необізнаність в особливостях сфери діяльності зумовлює відсутність «занурення» студента в його майбутню професію, з причин практичної некомпетентності.

Вища освіта має дві змістові складові: освітянську та професійну. Вітчизняна вища школа акцентує увагу на першій складовій, називаючи таку підготовку фундаментальною, а, на нашу думку, так звана фундаменталізація навчання – це вимушене зміщення акцентів з професійної компоненти на освітянську, що вказує на неспроможність підготувати сучасного спеціаліста, особливо з високотехнологічних напрямів. Опанування професією у студента залишається на другому плані. Вважаємо, що причиною такого підходу є недостатність матеріальної бази вищих навчальних закладів, особливо на технічних спеціальностях; слабо налагоджені зв'язки з підприємствами, виробництвом; дезорієнтація випускника у працевлаштуванні за фахом.

Наступною проблемою вищої освіти визначаємо недостатню вмотивованість студентів та викладачів. Дослідник Д. Квятковський у своїй статті «Роль ідеалів у формуванні морально-ціннісної орієнтації випускників» стверджує, що у настроях сучасного студентства відбуваються складні, суперечливі процеси. Світоглядні позиції багатьох студентів характеризуються значним ступенем критицизму в поглядах на навколишню дійсність, що поєднується з послабленою діловою активністю. Переважна частина студентів не ставить перед собою життєвих цілей, що виходять за межі повсякденності й мобілізують на високу якість підготовки до майбутньої професійної й цивільної діяльності [7].

Відсутність мотивації та зацікавленості в отриманні вищої освіти, але впевненість у необхідності її отримання приводить до того, що має місце комерціалізація вищої освіти. Під комерціалізацією слід розуміти нівелювання значення процедури отримання вищої освіти, коли самоціллю є не знання та навички, що мають бути отримані протягом навчання, а документи, що підтверджують це навчання. Вищі навчальні заклади мають підвищувати високий рівень мотивації академічної освіти, створювати елітні умови для пошуку і розвитку талантів. Привілейована освіта повинна бути для тих, хто має природну обдарованість та бажання її розвивати [6].

Україна має застарілу систему фінансування вищої освіти. Аналіз фінансування вищих навчальних закладів свідчить, що держава не спроможна забезпечити вищу освіту необхідним для її розвитку фінансуванням і фактично перекладає свої зобов'язання на громадян. В п. 6 ст. 61 Закону України «Про освіту» зазначено, що фінансування державних навчальних закладів й установ, організацій, підприємств системи освіти здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів, коштів галузей народного господарства, державних підприємств та організацій, а також додаткових джерел фінансування [3]. Проте сьогодні комерціалізація вищої освіти набуває загрозливих масштабів. Вища освіта є одним з небагатьох благ, що має позитивні зовнішні ефекти для суспільства, за яке населення погоджується платити. Так, приблизно дві третини батьків погоджується нести серйозні фінансові витрати, для того щоб дати своїм дітям якісну вищу освіту. Підтвердженням цього є той факт, що сьогодні 55 % бюджету вищої освіти складає плата за неї. Для порівняння ця частка у Великій Британії становить 12 %, у Канаді – 11 %, у США – 14 % [9].

Керуючись наведеною статистикою, уряду необхідно посилити контроль за виконанням у повному обсязі норм Конституції України та вимог Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», інших нормативно-правових актів, що стосуються сфери вищої освіти, з метою не допустити безконтрольної комерціалізації вищої освіти. Зокрема, це стосується доведення фінансування освіти до 10 % від ВВП і відмови від практики призупинення тих чи інших статей освітянських законів Законом України «Про бюджет». Слід ужити низку заходів для того, щоб частину витрат на вищу освіту взяли на себе підприємства, організації та установи. Адже, 90 % приватних підприємств послуговуються кадрами, підготовленими за державні кошти. У той же час на підготовку фахівців вищого рівня власники витрачають лише близько 3 % від витрат на робочу силу. Це неприпустимо занижена ціна, яка не може відшкодувати витрати на якісну підготовку кадрів.

Таким чином, актуальним є питання про зміну парадигми відносин між підприємствами та вищими навчальними закладами. Тому з метою стимулювання участі роботодавців у підготовці та працевлаштуванні фахівців необхідно розглянути можливість внесення змін і доповнень до Законів України «Про підприємництво» та «Про оподаткування прибутку підприємств» щодо звільнення підприємств, організацій та установ від нарахування внесків на обов'язкове державне соціальне страхування на заробітну плату працівників – випускників вищих навчальних закладів, які працюють за фахом, протягом перших трьох років їхньої праці; пільгового оподаткування суб'єктів господарювання, які надають бази для проходження практик студентів вищих навчальних закладів; звільнення від оподаткування передачі матеріально-технічних ресурсів з балансів суб'єктів господарювання на баланси вищих навчальних закладів.

Серед причин стагнації можна виділити і ефективність фінансових вкладень у підготовку керівників, адміністраторів і менеджерів для системи вищої освіти. У Законі України «Про вищу освіту» задекларовано застарілий підхід до призначення керівників різних рівнів у вищих навчальних закладах, у тому числі деканів, завідувачів кафедр, які не мають відповідної адміністративної освіти і навичок керівника, не відповідають завданням вищої школи. Перелічені посади по своїй суті є суто адміністративними і потребують виконання завдань керівників підрозділів як організаторів навчально-виховного процесу, наукової діяльності, створення належної матеріально-технічної бази для проведення професійної й творчої діяльності професорсько-викладацького складу, забезпечення сприятливого мікроклімату в колективі.

На нашу думку, адміністративні посади вимагають спеціальної освіти керівника – менеджера у сфері вищої освіти, а не кваліфікації педагога, вченого або, взагалі, вузькопрофільного фахівця [8].

Надання автономності університетам є фактичною необхідністю, але деякі університети не мають чіткого уявлення про автономію та її роль, а тому не прагнуть до самостійності, саморозвитку.

Таким чином, підсумовуючи наведені аргументи, можемо зробити такі висновки:

- вища освіта в Україні все ще перебуває під загрозою руйнування;
- у результаті ослаблення державної підтримки, що насамперед виражається у незадовільному фінансуванні, Україна втрачає передові позиції щодо рівня освіченості громадян, згортає наукові дослідження з важливих пріоритетних напрямів;
- відбуваються скорочення масштабів і зниження якості підготовки й ефективності використання науково-педагогічних кадрів, помітно погіршуються умови для творчої роботи вчених та викладачів.
- реальні бюджетні асигнування на вищу освіту не відповідають вимогам і нормам законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту».

Висновки. Проаналізувавши деякі проблеми вищої освіти в сучасній Україні, ми дійшли висновку, що вони вимагають першочергового вирішення не лише через відсутність законодавчої досконалості, а як безпосередні наслідки застарілого розуміння вищої освіти та неповного уявлення про її роль, можливості та специфіку.

Тому з метою стабілізації галузі, на нашу думку, необхідно:

– визначити пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку вищої освіти: особистісну орієнтацію освіти; формування загальнонаціональних і культурних цінностей у студентів і випускників; створення для громадян рівних можливостей для здобуття вищої освіти; постійне підвищення якості освіти і підготовки висококваліфікованих кадрів, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; розвиток системи безперервної освіти та навчання впродовж життя; забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації науково-педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу; створення індустрії сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними вищих навчальних закладів, створення ринку освітніх послуг та їх науково-методичний супровід; інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітнього просторів;

– вжити рішучих заходів щодо збільшення та диверсифікації фінансування вищої освіти в Україні, а відтак удосконалити науково-методичне забезпечення освітнього процесу та створити умови для проведення фундаментальних та прикладних досліджень у ВНЗ, які у свою чергу виступатимуть додатковим джерелом фінансування вищої освіти в Україні;

– довести фінансування освіти до 10 % від ВВП;

– посилити контроль уряду за виконанням у повному обсязі норм Конституції України [1] та вимог законів України «Про освіту»[2] та «Про вищу освіту»[3], інших нормативно-правових актів, що стосуються сфери вищої освіти, щоб не допустити безконтрольної комерціалізації вищої освіти.

Наше завдання – побудувати таку систему вищої освіти, щоб ні суспільство, ні наші майбутні покоління не дорікали нам, що ми були недалекоглядними у розумінні її найважливіших засад.

Література

1. Конституція України. – К. : Преса України, 1997. – 80 с.
2. Закон України «Про освіту» №1060-ХІІ, із змінами від грудня 2006 року.
3. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 № 2984-ІІІ // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 20. – с. 134.
4. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту : Статті, нариси, інтерв'ю / Віктор Андрущенко. – К. : Знання України, 2004. – 372 с.
5. Дробноход М. Сьогодення і проблеми вищої школи України. – Режим доступу : <http://anvsu.org.ua/index.files/Articles/Drobnokhod2.htm>.
6. Зязюн Л. Академічні виховні цінності в системі освіти Франції / Лариса Зязюн// Вища освіта України. – 2005.- №1. – С.110-115.
7. Квятковський Д. О. Роль ідеалів у формуванні морально-ціннісної орієнтації випускників. – Режим доступу :<http://conf.vntu.edu.ua/humed/2006/txt/06kdomov.pdf>.
8. Кремень В.Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В.Г. Кремень . – К. : Грамота, 2007. – 576 с.
9. Ніколаєнко С.М. Вища освіта – джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства. – К. : Знання, 2005. – 319 с.

ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УКРАИНЕ: СОСТОЯНИЕ, ПРИЧИНЫ СТАГНАЦИИ, ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Резюме

Автор статьи раскрывает современное состояние системы высшего образования Украины, определяет степень значимости высшего образования для украинского общества как национального социального института независимого государства, которое развивается вот уже два десятилетия. Этот срок небольшой, чтобы спокойно мириться с негативными проявлениями, но большой, чтобы осознать ее недостатки и минимизировать их. В статье сделан анализ и раскрыты пути стагнации высшего образования в современных условиях, проблемы, которые мешают реализации Болонского процесса и появление так называемого украинского варианта Болонской системы. Впервые в статье предложены пути эффективности подготовки руководящих кадров для высшей школы: квалификация педагога и узкого специалиста, а также ученого для того, чтобы занять должность чисто административную не нужна, а нужно специальное образование руководителя – менеджера в сфере высшего образования. Анализ причин стагнации определил пути стабилизации образовательной системы и приоритетные направления государственной политики в развитии высшего образования и его интеграции в европейское и мировое образовательное пространство.

Ключевые слова: высшее образование, причины стагнации, реанимация старой системы высшего образования, убыточность высшего образования для Украины, социальный эффект образования, расширение автономии высших учебных заведений, мотивация для получения высшего образования, создание элитарных условий для поиска и развития талантов, изменение модели финансирования и модели высшего образования.

L. V. Pshenychna

THE HIGHER EDUCATION IN UKRAINE: STATE, CAUSES OF STAGNATION, PERSPECTIVE OF DEVELOPMENT

Summary

The author exposes the modern state of the Ukrainian higher education system, specifies the significance of higher education for the Ukrainian society as national social institute of the independent state that has already been developing for two decades. This term is not long enough to reconcile with negative manifestations, but it's too large to realize the defects with the aim of their minimization. The article deals with the ways of higher education stagnation on the modern stage, exposes problems which are in the way of realization of Bologna process and appearance of the so-called Ukrainian variant of Bologna system. The ways of leading personnel for higher school efficient training are offered in the article. It is stated that to be an administrator you need not have a qualification of a teacher or a narrow specialist or a scientist, but you must have special education of a manager in the field of higher education. In the process of stagnation reasons' analysis the author defined the measures of educational industry stabilizing and priority directions of public policy for development of higher education and its integrating into European and world educational spaces.

Key words: higher education, reasons of stagnation, reanimation of the old system of higher education, unprofitableness of higher education for Ukraine, social effect of education, expansion of higher educational establishments autonomy, motivation to higher education acquisition, creating the elite conditions for a search and development of talents, change of model of financing and model of higher education.